

UCHWAŁA Nr XXXII/210/10
RADY POWIATU W MAKOWIE MAZOWIECKIM
z dnia 25 lutego 2010 r.

w sprawie przyjęcia „Programu opieki nad zabytkami powiatu makowskiego na lata 2010-2013”

Na podstawie art. 12 ust. 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001 r. nr 142 poz. 1592 z późn. zm.) w związku z art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. nr 162 poz. 1568 z późn. zm.) po uzyskaniu opinii Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Kierownika Delegatury w Ostrołęce Nr DO.4164/25/09 z dnia 19 października 2009 r., uchwała się co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się do realizacji „Program opieki nad zabytkami powiatu makowskiego na lata 2010-2013” stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu w Makowie Mazowieckim.

§ 3.

Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

§ 4.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

UZASADNIENIE

Art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) mówi, iż Zarząd Powiatu sporządza na okres 4 lat powiatowy program opieki nad zabytkami.

Program ten ma na celu m. in.:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami przyjmuje uchwałą rada powiatu, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Pozytywna opinia Mazowieckiego Konserwatora Zabytków została wydana dnia 19 października 2009 r.

Z realizacji Programu sporządza się co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się radzie powiatu.

Załącznik do uchwały
Nr XXXII/210/10
Rady Powiatu w Makowie Mazowieckim
z dnia 25 lutego 2010 r.

Program opieki nad zabytkami
powiatu makowskiego na lata
2010 – 2013

Maków Mazowiecki 2010

SPIS TREŚCI

I.	Wstęp	3
II.	Podstawa prawna opracowania „Programu opieki nad zabytkami powiatu makowskiego na lata 2010-2013”	5
III.	Uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	6
IV.	Założenia wynikające z krajowego i wojewódzkiego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz z narodowego programu kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2013”	10
V.	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu makowskiego	13
	1. Zarys historyczny obszaru powiatu makowskiego	13
	2. Krajobraz kulturowy powiatu makowskiego	14
	3. Zabytki z terenu powiatu makowskiego	14
VI.	Ochrona zabytków oraz główne cele polityki powiatowej związane z ochroną zabytków	19
VII.	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu makowskiego. Analiza szans i zagrożeń	21
VIII.	Założenia programowe	23
IX.	Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	28
X.	Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	29
XI.	Realizacja i finansowanie przez powiat makowski zadań z zakresu ochrony zabytków	31
XII.	Załączniki.....	36

I. WSTĘP

Tworząc „Program opieki nad zabytkami powiatu makowskiego na lata 2010-2013” założono, że przedmiotem opracowania w/w Programu są zasoby dziedzictwa kulturowego w granicach administracyjnych powiatu makowskiego. Zasoby dziedzictwa kulturowego są znaczącym czynnikiem wpływającym na kształtowanie się tożsamości regionalnej.

Coraz więcej osób identyfikuje się z regionem swego zamieszkania. Jest to zwrot w tzw. więziach regionalnych, ideologicznie zrywanych od 1945 r. nakazami lub sloganami. Przyczyną tego jest większa niż dotąd możliwość swobodnego dysponowania swoim losem oraz brak poczucia bezpieczeństwa w tzw. szerokim świecie, obawa przed globalizacją. Powoduje to silne pragnienie posiadania bezpiecznej „małej ojczyzny” - powiatowej, miejskiej, wiejskiej itp. Wiąż z tymi „ojczyznami” jest emocjonalna i wzmacnia międzyludzkie więzi lokalne, sumujące się w więzi ogólne - z „dużą ojczyzną”. W związku z tym odradza się kultywowanie przyjętych wartości, obyczajów i tradycji. Coraz większą uwagę zwracamy na tzw. korzenie - przeszłość widoczną m.in. w związanych z „małą ojczyzną” - zabytkach.

Innym zagadnieniem jest promocja dziedzictwa kulturowego regionu, jego pokazanie na zewnątrz. Można to realizować przez rozwój m. in. turystyki, w której dużą rolę mogą odgrywać zabytki, historyczne zespoły miejskie i wiejskie, legendy oraz imprezy związane z tradycjami (np. festyny).

Sytuowanie i rozwój usług, handlu, rzemiosła w zespołach staromiejskich, zespołach dworsko-parkowych i folwarcznych, zagrodach oraz innych obiektach można określić rozwojem zrównoważonym w ujęciu konserwatorskim. Ograniczenie skali inwestycji daje efektywność - małe firmy mogą chronić historyczną strukturę przez „wpisanie”, dostosowanie funkcji do obiektu (nie można przystosowywać zabytku do

funkcji jaką ma pełnić). „Rozwój zrównoważony” to także uzasadniona ekonomicznie ochrona dziedzictwa kulturowego.

Wymaga to odpowiedzialności właścicieli i użytkowników za właściwy stan zachowania obiektów historycznych oraz aktywnego udziału samorządów w wykorzystaniu i promowaniu dziedzictwa kulturowego. Należy zatem apelować o wspólną dbałość o wartości historyczne i estetyczne architektury i przestrzeni.

Formami ochrony prawnej zabytków są:

- wpisy do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego lub ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Celem opracowania Programu opieki nad zabytkami powiatu makowskiego jest określenie głównych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Jeśli chodzi o zadania winny być one realne i skupione na wybranych celach. Program ten powinien wzmacniać istniejące już mechanizmy i jednocześnie kreować nowe.

Ilekcję w tekście pojawi się określenie „Program” oznacza to „Program Opieki nad zabytkami powiatu makowskiego na lata 2010-2013”.

II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA „PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU MAKOWSKIEGO NA LATA 2010-2013”.

Podstawą prawną opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). W myśl art. 87 ust. 1 w/w ustawy zarząd powiatu sporządza na okres 4 lat powiatowy program opieki nad zabytkami. Tak więc Program opieki nad zabytkami powiatu makowskiego zostaje opracowany na okres 4 lat tj. 2010-2013.

W myśl art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy zasadnicze cele programu opieki nad zabytkami określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

III. UWARUNKOWANIA OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Ustawa w art. 4 i 5 wprowadza pojęcie ochrony i opieki nad zabytkami definiując je następująco:

- ochrona zabytków - polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrole stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska,
- opieka nad zabytkiem - w rozumieniu ustawy sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Zgodnie z definicją zamieszczoną w art. 6 w/w ustawy za zabytek uznajemy nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

W myśl art. 6 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

- cmentarzyskami,
  - kurhanami,
  - relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
- 4) ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W myśl art. 7. do form ochrony zabytków zaliczamy:

- 1) wpis do rejestru zabytków – do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku,
- 2) uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego,
- 3) utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się pod względem krajobrazowym terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego – dotyczące w szczególności zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia; innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych; w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone

ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Ponadto wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowo nałożone na samorządy gminne (wchodzą one w skład powiatu) – mówi o tym ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001r., Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.).

Poza wskazanymi powyżej regulacjami prawnymi dotyczącymi ochrony i opieki nad zabytkami istotna staje się również ustawa z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.). Głównie regulacje te dotyczą zabytków nieruchomych, narzucają one określone ustalenia jeśli chodzi o tworzenie planu, a konkretnie nakazy i zakazy mające na celu ochronę znajdujących się na określonym terenie zabytków.

IV. ZAŁOŻENIA WYNIKAJĄCE Z KRAJOWEGO I WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI ORAZ Z NARODOWEGO PROGRAMU KULTURY „OCHRONA ZABYTKÓW I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO” NA LATA 2004-2013.

W myśl art. 84 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ma obowiązek sporządzenia Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Celem krajowego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W krajowym programie powinny zostać określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji.

W Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określono siedem podstawowych zasad konserwatorskich:

- zasada *primum non nocere* – co znaczy nie szkodzić,
- maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości zarówno tych materialnych, jak i niematerialnych,
- minimalnej niezbędnej ingerencji, tzn. powstrzymanie się od działań niekoniecznych,
- usuwania tylko tego, co na oryginał działa niszcząco,
- czytelności i odróżnialności ingerencji,
- odwracalności metody i materiałów,
- wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Zasady te powinny być uwzględniane podczas prowadzenia wszelkich prac przy zabytkach przez wszystkie osoby działające w sferze opieki nad zabytkami, w tym przez: pracowników urzędów, konserwatorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli, użytkowników i innych.

Narodowy program kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004–2013” jest elementem opracowanej przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa

Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2013. Program ten określa politykę rządu wobec zabytków i dziedzictwa kulturowego począwszy od 2004r. do 2013r.

Głównym celem programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Celami częściowymi programu są natomiast:

- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwój turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,
- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- tworzenie warunków do rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej,
- zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem.

Wojewódzki Program opieki nad zabytkami na lata 2006 – 2009 został opracowany zgodnie z art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest on częścią składową „Wojewódzkiego Programu Ochrony i Kształtowania Dziedzictwa Kulturowego” sporządzonego przez Mazowieckie Biuro Planowania Przestrzennego i Rozwoju Regionalnego w Warszawie. Głównym celem Wojewódzkiego Programu Ochrony i Kształtowania Dziedzictwa Kulturowego jest utrwalanie dziedzictwa kulturowego regionu w celu budowania tożsamości oraz promocji turystycznej Mazowsza w kraju i za granicą w połączeniu z aktywizacją obywatelską i zawodową społeczności lokalnych, kreowanie turystycznych pasm przyrodniczo- kulturowych.

Ponadto w Wojewódzkim Program opieki nad zabytkami określono również cele operacyjne, zaliczamy do nich:

- zachowanie materialnej i niematerialnej spuścizny historycznej regionu,
- ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego wsi i miast historycznych,
- utrwalanie zasobów dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców,
- promocja walorów kulturowych Mazowsza z wykorzystaniem nowoczesnych technologii,
- zwiększanie dostępności obiektów zabytkowych poprzez ich wykorzystanie dla funkcji turystycznych, kulturalnych i edukacyjnych – kreowanie pasm przyrodniczo-kulturowych.

V. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO POWIATU MAKOWSKIEGO.

1. Zarys historyczny obszaru powiatu makowskiego.

Powiat makowski położony jest w północnej części województwa mazowieckiego. Na obszarze powiatu, tj. 1 065 km² zamieszkuje 46 184 tyś. osób (według stanu na dzień 30.06.2009r. podanego przez Główny Urząd Statystyczny). Jest to powiat o typowo rolniczym charakterze. W skład powiatu makowskiego wchodzi 10 gmin: Czerwonka, Karniewo, Krasnosielc, Młynarze, Płoniawy-Bramura, Różan, Rzewnie, Szelków, Sypniewo oraz miasto Maków Mazowiecki – stanowiący stolicę naszego powiatu. Maków Mazowiecki jest starą osadą. Prawa miejskie uzyskał w 1421 roku od księcia mazowieckiego Janusza I Starszego. Miasto położone jest na skrzyżowaniu dwóch szlaków: od Szczytna do Warszawy i Ostrowii Mazowieckiej do Ciechanowa. Gmina Czerwonka położona jest w centrum ziemi makowskiej, graniczy ze wszystkimi gminami powiatu z wyjątkiem Krasnosielca. Jest to gmina typowa rolnicza, przez którą przebiegają drogi z Makowa Maz. do Ostrowii Mazowieckiej i z Makowa Maz. do Ostrołęki. Gmina Karniewo zajmuje południowo-zachodnią część powiatu makowskiego. Podzielona jest na 38 sołectw. Jest to gmina typowo rolnicza, przez którą przebiega droga krajowa nr 60. Gmina Krasnosielc utworzona została w 1975r. i położona jest w północnej części powiatu makowskiego. W jej skład wchodzi 31 sołectw. Jest to również gmina o charakterze rolniczym. Gmina Młynarze to gmina wiejska położona na prawym brzegu Narwi. Przebiega przez nią droga krajowa nr 61 biegnąca z Warszawy na Mazury lub Pojezierze Suwalskie i dalej na Litwę. Gmina Płoniawy-Bramura położona jest w zachodniej części powiatu makowskiego. W skład gminy wchodzi 34 sołectw. Jest to gmina atrakcyjna dla rozwoju turystyki. Gmina Różan zajmuje północną część województwa mazowieckiego. W skład Gminy Różan wchodzi miasto Różan, jak również 17 sołectw. Przez miasto Różan biegną dwa szlaki turystyczne: Warszawa - Suwałki i Ciechanów – Białystok. Gmina Rzewnie położona jest w południowo – wschodniej części ziemi makowskiej w dolinie

dolnej Narwi. Bogactwem naturalnym gminy są złoża kruszywa: piasku, żwiru i pospółki. W skład Gminy Sypniewo wchodzi 30 miejscowości. Jest to gmina charakterze typowo rolniczym. Jest to gmina stwarzająca możliwości rozwoju agroturystyki, rolnictwa ekologicznego i produkcji zdrowej żywności. Gmina Szelków położona jest w południowej części powiatu makowskiego. W jej skład wchodzi 24 sołectwa. Jest to gmina wiejska, typowo rolnicza. Przez niektóre z miejscowości Gminy Szelków prowadzona jest obsługa ruchu tranzytowego po drogach krajowych.

2. Krajobraz kulturowy powiatu makowskiego.

Powiat makowski należy do obszaru funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski” co daje możliwość rozwoju rolnictwa ekologicznego i przetwórstwa rolno spożywczego oraz turystyki. Coraz częściej można spotkać się na terenie powiatu z gospodarstwami agroturystycznymi. Część terenów z gmin powiatu takich jak: Młynarze, Różan, Rzewnie i Szelków należą do obszaru chronionego Natura 2000.

Atrakcją wypoczynku na makowskiej ziemi jest występowanie zabytkowych obiektów. Oprócz zabytków na terenie powiatu makowskiego znajdują się pomniki przyrody, wiekowe kapliczki, kościoły.

3. Zabytki z terenu powiatu makowskiego.

Powiat makowski obejmuje swym zasięgiem 10 jednostek samorządowych tj.

1. Miasto Maków Mazowiecki
2. Gminę Czerwonka
3. Gminę Karniewo
4. Gminę Krasnosielc
5. Gminę Młynarze
6. Gminę Płoniawy – Bramura

7. Miasto i Gminę Różan
8. Gminę Rzewnie
9. Gminę Sypniewo
10. Gminę Szelków

Najliczniejszą grupę zabytków na terenie powiatu stanowią kościoły. Opiece nad zabytkami w powiecie makowskim podlegają następujące gminy, a w nich obiekty zabytkowe:

Gmina Czerwonka

1. Czerwonka – kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny, nr rej. **A- 471**, decyzja z dnia 7.07.1981r.

Gmina Karniewo

1. Karniewo – kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych, nr rej. **A-93**, decyzja z dnia 8.12.1961r.
2. Karniewo – zespół podworski w skład którego wchodzi dwór, park i pozostałości średniowiecznego gródka, nr rej. **A-274**, decyzją z dnia 6.12.1993r.

Gmina Krasnosielc

1. Krasnosielc – kościół parafialny p.w. św. Jana Kantego wraz z dzwonnica, kaplicą przedpogrzebową oraz bramą prowadzącą na cmentarz wraz z terenem cmentarza kościelnego, nr rej. **A - 397**, decyzja z dnia 5.03.1962r.
2. Drażdżewo – drzewostan na terenie cmentarza przykościelnego, nr rej. **A - 407**, decyzja z dnia 26.03.1962r. (kościół przeniesiony do Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu).
3. Krasnosielc – najstarsza część cmentarza parafialnego, nr rej. **A- 562**,decyzja z dnia 30.01.1986r.

Miasto Maków Mazowiecki

1. Kościół parafialny p.w. Bożego Ciała, nr rej. **A-387** decyzja z dnia 26.01.1958r.
2. Budynek dawnej łaźni miejskiej z 1922 roku, nr rej. **A-591**, decyzja z dnia 1.06.1988r.
3. Budynek dawnej bożnicy „Bet Hamidrasz” ul. Zielony Rynek 5, nr rej. **A-592**, decyzja z dnia 14.06.1988r.
4. Dawny Dom Kahałny ul. Zielony Rynek 6 – nr rej. **A-593**, decyzja z dnia 14.06.1988r.
5. Łaźnia Żydowska ul. Przasnyska 19, nr rej. **A-594**, decyzja z dnia 30.06.1988r.
6. Układ urbanistyczny Starego Miasta – nr rej. **A-595**, decyzja z dnia 30.06.1988r.
7. Nawarstwienia kulturowe Starego Miasta, nr rej. 319, decyzja z dnia 3.08.1992r.
8. Układ przestrzenny Mławskiej Kolei Dojazdowej w mieście Makowie – układ torowiska w granicach działki 169 nr rej. **A-615**, decyzja z dnia 28.07.1995r.

Gmina Młynarze

1. Sieluń – kościół parafialny p.w. św. Stanisława Bpa– nr rej. **A-491** decyzja z dnia 20.12.1982r.

Gmina Płoniawy-Bramura

1. Węgrzynowo – drewniany kościół parafialny p.w. św. Ducha, nr rej. **A-394**, decyzja z dnia 8.12.1961r.
2. Płoniawy Bramura – kościół parafialny p.w. św. Stanisława Bpa wraz z dzwonnica, nr rej. **A- 409**, decyzja z dnia 26.03.1962r.
3. Płoniawy Bramura - kaplica grobowa Stanisława i Zofii Domaradzkich znajdująca się na cmentarzu parafialnym, nr rej. 251, decyzja z dnia 30.01.1986r.
4. Podoś – kaplica filialna z k. XIX w., nr rej. **A- 427**, decyzja z dnia 5.05.1962r.
5. Suche – dwór drewniany z I poł. XIX w. z parkiem, nr rej. **A - 492**, decyzja z dnia 20.12.1982r. (dwór) i 27.01.1984r. (park).
6. Szczuki – dwór murowany, ok. 1870 r. z parkiem nr rej. **A - 493**, decyzja z dnia 05.01.1983r. (dwór) i 08.07.1986r. (park).
7. Jaciażek – park zabytkowy z XIX w., nr rej. **A-506**, decyzja z dnia 27.01.1984r.

8. Młodzianowo – park zabytkowy z XIX w., nr rej. **A-508**, decyzja z dnia 27.01.1984r.
9. Węgrzynowo – najstarsza część cmentarza parafialnego, nr rej. **A-535**, decyzja z dnia 30.01.1986r.

Gmina Różan

1. Różan – kościół parafialny p. w. Św. Anny, nr rej. **A-386**, z dnia 25.01.1958r.
2. Różan - zespół fortów obronnych, carskich z okresu 1912r., nr rej. **A-452**, decyzja z dnia 20.04.1978r.
3. Różan – kaplica grobowa z ok. 1880 r., nr rej. **A-480**, decyzja z dnia 12.12.1981r.
4. Różan – cmentarz parafialny rzymskokatolicki, nr rej. **A-533**, decyzja z dnia 30.01.1986r.

Gmina Sypniewo

1. Mamino – wiatrak, nr rej. **A- 408**, decyzja z dnia 26.03.1962r.
2. Gąsewo – kaplica p. w. św. Wawrzyńca wraz z dzwonnica na cmentarzu parafialnym, nr rej. **A-424**, decyzja z dnia 12.04.1962r.
3. Glinki Stare – park podworski z XIX wieku, nr rej. **A-496**, decyzja z dnia 27.01.1984r.
4. Gąsewo – dom kultury z 1927 r., nr rej. **A- 520**, decyzja z dnia 15.06.1984r.
5. Gąsewo – drewniana plebania z 1862 r., nr rej. **A- 528**, decyzja z dnia 03.07.1985r.
6. Gąsewo – stara część cmentarza parafialnego, nr rej. **A - 546**, decyzja z dnia 18.01.1986r.
7. Sypniewo – grodzisko wczesnośredniowieczne, nr rej. 753, decyzja z dnia 21.11.1969r.
8. Sypniewo – zespół stanowisk archeologicznych: 1. Cmentarzysko z XII – XIII w. stanowisko nr 2, 2. Osada przygodowa z XI – XII w. stanowisko nr 3, nr rej. 318, decyzja z dnia 06.07.1992r.

Gmina Szeków

1. Bazar – osada wczesnośredniowieczna pochodząca z X- XII w., nr rej 292, decyzja z dnia 30.11.1970r.
2. Magnuszew Mały – park zabytkowy z XIX w., nr rej. **A-523**, decyzja z dnia 10.09.1984r.
3. Szeków – najstarsza część cmentarza parafialnego, nr rej. **A-537**, decyzja z dnia 24.01.1986r.
4. Szeków Nowy – drobnoszlachecki dwór drewniany z poł. XIX w., nr rej. **A- 580**, decyzja z dnia 18.08.1986r.

VI. OCHRONA ZABYTKÓW ORAZ GŁÓWNE CELE POLITYKI POWIATOWEJ ZWIĄZANE Z OCHRONĄ ZABYTKÓW.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z Ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rygory ochrony konserwatorskiej obejmują wszystkie obiekty wpisane do rejestru zabytków bez względu na położenie obiektu. Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji, przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Ostrołęce.

Bardziej dokładnie wymagania dotyczące osób, które prowadzą prace przy obiektach zabytkowych oraz związany z tym tryb postępowania reguluje rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 czerwca 2004 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych.

Zgodnie z art. 21 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, podstawą sporządzenia powiatowego programu opieki nad zabytkami jest prowadzenie ewidencji zabytków. Do ewidencji zabytków wpisane zostają obiekty mające znaczenie lokalne, posiadające walory historyczne, kulturowe i krajobrazowe. Wszystkie gminy z terenu powiatu makowskiego (z wyłączeniem Gminy Rzewnie) prowadzą gminną ewidencję zabytków – jest to uregulowane art. 22 ust. 4 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminna ewidencja zabytków prowadzona jest w formie kart ewidencyjnych zakładanych oddzielnie dla każdego obiektu. To na ich podstawie prowadzona jest powiatowa ewidencja zabytków. Powiat makowski posiada ewidencję, która prowadzona jest w formie rejestru obiektów zabytkowych z terenu całego powiatu. Według obecnego stanu obiekty zabytkowe znajdują się na terenie każdej gminy, z wyjątkiem Gminy Rzewnie, która na swoim obszarze nie posiada obiektów zabytkowych.

VII. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU MAKOWSKIEGO ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ.

Biorąc pod uwagę dziedzictwo kulturowe powiatu makowskiego należy wyodrębnić mocne i słabe jego strony, jak również szanse i zagrożenia dla niego.

Do mocnych stron należy zaliczyć:

- występowanie na terenie powiatu cennych obiektów zabytkowych, np. kościoły, dworki, pomniki,
- możliwość inwestowania w bazę turystyczno-noclegową,
- istnienie na terenie gminy placówek oświatowych,
- występowanie terenów atrakcyjnych dla rozwoju turystyki.

Do słabych stron zaliczamy:

- zły, a czasami nawet bardzo zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych,
- brak archeologicznych i historyczno-architektonicznych programów badawczych,
- niewystępowanie placówek muzealnych i naukowo-badawczych,
- niewystarczająca informacja turystyczna,
- przemieszczanie się ludności, głównie chodzi o młodych ludzi, którzy opuszczają miejsce zamieszkania z uwagi na niewystarczający i mało atrakcyjny rynek pracy, brak możliwości korzystania z oferty edukacyjno-kulturalnej.

Po przeanalizowaniu mocnych i słabych stron dziedzictwa kulturowego powiatu makowskiego możemy wyodrębnić szanse i zagrożenia z tego wynikające.

Jako szanse dla dziedzictwa kulturowego powiatu możemy wyróżnić:

- ożywienie zdegradowanych obszarów z terenu powiatu makowskiego,
- odbudowa obiektów zabytkowych,
- uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym,
- zmiana świadomości społecznej w wyniku rozwoju edukacyjnej funkcji środowiska kulturowego,
- budowa ścieżek edukacyjnych, ustawienie tablic informacyjnych przy zabytkach,
- finansowanie ze środków powiatowych prac konserwatorskich,

- możliwości pozyskiwania środków finansowych dla regionalnych programów ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej,
- udostępnianie obiektów atrakcyjnych turystycznie.

W związku z funkcjonowaniem dziedzictwa kulturowego występują również związane z tym zagrożenia, a mianowicie:

- niszczenie zabytków,
- zagrożenia pożarowe – związane z wyładowaniami atmosferycznymi, podpaleniami,
- wolne tempo odnowy zdegradowanych obiektów zabytkowych,
- wzrost kosztów renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych,
- niedostatek środków publicznych na rewitalizację,
- brak potencjalnych inwestorów,
- brak dostatecznego oznakowania zabytków,
- brak udostępniania obiektów zabytkowych dla turystyki,
- katastrofy budowlane związane z coraz liczniejszym pojawianiem się takich zjawisk atmosferycznych takich jak huraganów i innych groźnych sił natury,
- akty kradzieży i wandalizmu,
- niewłaściwie prowadzone pod względem konserwatorskim remonty i modernizacje obiektów zabytkowych oraz budowa nowych niezgodnych z lokalną tradycją.

VIII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE.

Biorąc pod uwagę realizację celów i zadań zawartych w „Program opieki nad zabytkami powiatu makowskiego na lata 2010-2013” niezbędne staje się koordynowanie metod ochrony dziedzictwa kulturowego powiatu. Założone w w/w programie cele i zadania stają się możliwe do osiągnięcia poprzez:

- uwzględnienie ochrony zabytków w planach rozwoju powiatu,
- branie pod uwagę formy zabudowy podczas tworzenia planów zagospodarowania przestrzennego gminy, studium uwarunkować w poszczególnych gminach powiatu,
- włączenie problemów ochrony nad zabytkami do zadań strategicznych, a dokładnie realizacja planu zagospodarowania przestrzennego założeniami związanymi z ochroną obiektów zabytkowych,
- uwzględnienie w planach zagospodarowania krajobrazu ochrony krajobrazu naturalnego.

Na terenie powiatu makowskiego znajdują się liczne obiekty zabytkowe o znaczeniu regionalnym. Bardzo istotne staje się dbanie o te obiekty, a liczne wieloletnie zaniechania w tym zakresie zmuszają do podejmowania działań mających na celu odnowę tych miejsc i ich rewaloryzację. Miarą prowadzonych w związku z tym prac będzie ilość prowadzonych, ich zakres i wartość. Podejmowanie zadań związanych z odnową obiektów zabytkowych powinno być sprawą priorytetową, gdyż pozwalając na degradację tych miejsc doprowadzamy na utratę ukształtowanej historycznie struktury. Prowadząc prace remontowo-konserwatorskie należy pamiętać o tym by były one prowadzone za zgodą, pod nadzorem i po konsultacjach z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Ostrołęce. Prowadzenie prac remontowych i konserwatorskich będzie wpływać na zwiększenie atrakcyjności zabytków, jak również terenów powiatu makowskiego. Istotnym staje się więc podejmowanie różnego rodzaju działań mających na celu umacnianie walorów krajobrazu powiatu makowskiego,

zarówno kulturowego, jak i przyrodniczych. W związku z tym znaczącym staje się planowanie ochrony zabytków poprzez prowadzenie działań mających na celu widoczną poprawę stanu zachowania obiektów dziedzictwa kulturowego.

Biorąc pod uwagę jak szybko zmienia się rzeczywistość i jej otoczenie, istotną kwestią staje się włączanie dziedzictwa kulturowego w ciągle zmieniającą się rzeczywistość. W związku również z tym bardzo ważną kwestią staje się rozważna i racjonalna ochrona obiektów zabytkowych z terenu powiatu. Chodzi o to, aby chronione były zarówno same obiekty, a także ich otoczenie, tak by nie zakłócić harmonii powstałej między nimi. Bardzo ważna kwestia to wpojenie do świadomości społeczeństwa jak ważna jest ochrona i opieka nad zabytkami, jak również jak ważną rolę odgrywa odnowa tych zabytków i ich konserwacja.

Poprawę stanu obiektów zabytkowych mogą również zagwarantować instrumenty prawne, takie jak chociażby odpowiednie tworzenie planów zagospodarowania przestrzennego w poszczególnych gminach z uwzględnieniem występujących tam obiektów zabytkowych. Ważna stają się wszelkiego rodzaju działania edukacyjne – wprowadzania programów nauczania i budowę w społeczności nowej świadomości z uwzględnieniem ochrony zabytków. Edukacja i popularyzacja wiedzy na temat regionalnego dziedzictwa kulturowego regionu.

Poza poszczególnymi gminami, również powiat powinien zapewniać warunki prawne, organizacyjne i finansowe niezbędne do ochrony obiektów zabytkowych. Prowadzone zarówno przez powiat, jak również przez osoby prywatne prace konserwatorskie powinny być nadzorowane pod względem zgodności ze sztuką konserwatorską, jak również wszystkimi wymogami z tym związanymi. W przypadku niewłaściwego prowadzenia prac powinna nastąpić natychmiastowa reakcja, która zapobiegałaby degradacji tych obiektów i ich otoczenia.

Istotne staje się wsparcie ze strony Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie Delegatura w Ostrołęce, które to zapewni respektowanie i egzekwowanie wymogów związanych z ochroną konserwatorską w stosunku do obiektów wpisanych do

rejestr zabytków oraz bieżący nadzór nad stanem powiatowego dziedzictwa kulturowego.

Bardzo pożądaną postawą wśród społeczności powiatu makowskiego okazałaby się jej działalność o charakterze wolontariatu zmierzająca do opieki i w miarę możliwości ochrony dziedzictwa kulturowego powiatu makowskiego.

Kolejną istotną kwestią staje się sporządzenie, a następnie uchwalenie planów zagospodarowania przestrzennego w poszczególnych gminach powiatu makowskiego. Biorąc pod uwagę, że na terenie powiatu mamy doczynienie z gminami wiejskimi, plany te uchwalane będą dla obszarów wiejskich. W gminach takie plany są przeważnie uchwalone, a w miarę możliwości wprowadzane są obecnie zmiany do tychże planów. Sporządzenie tych planów konieczne jest z uwagi na potrzebę zapewnienia ładu przestrzennego niezbędnego do ochrony obiektów zabytkowych. Przy przygotowywaniu tych planów należy wziąć pod uwagę zasady określone w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego w gminach. Wszystkie obiekty wpisane do rejestru zabytków automatycznie mają wytyczoną strefę „A” i zazwyczaj taką strefę wyznaczają granice działki, na której zabytkowy obiekt się znajduje. Wytyczenie strefy „A” dotyczy również obiektów w stosunku, do których planowane jest wpisanie ich do rejestru zabytków.

W celu poprawy stanu zasobów gminnego dziedzictwa kulturowego istnieje możliwość otrzymania dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych prowadzonych przy zabytkach. O dofinansowanie można ubiegać się również z powiatu. Jest to uwarunkowane posiadaniem przez powiat odpowiednich środków finansowych na ten cel. Przyznawanie takich dofinansowań ma na celu zapewnienie ochrony i konserwacji wartościowych elementów substancji zabytkowej. Rada Powiatu w Makowie Mazowieckim uchwałą nr XL/253/06 z dnia 28 września 2006r. określiła zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, sposobu jej rozliczenia oraz sposobu kontroli wykonywania zleconego zadania. Wzór uchwały, wniosku i sprawozdania z wykonania prac stanowią załącznik nr 1 do niniejszego programu.

Aby tematyka związana z opieką i ochroną nad zabytkami była odpowiednio prowadzona i kontrolowana konieczne staje się dbanie, aby stan wiedzy pracowników powiatu w tym zakresie był na bieżąco uzupełniany.

Istotną sprawą pomagającą w uatrakcyjnieniu obiektów zabytkowych na terenie powiatu makowskiego mogłoby być stworzenie pieszych i rowerowych ścieżek, które umożliwiłyby zwiedzanie tych obiektów przez co zyskały by one na atrakcyjności. Ważne w tym aspekcie staje się również powstawanie nowych miejsc noclegowych, które pozwoliłyby na zatrzymywanie się tam potencjalnym zwiedzającym. Dobrym rozwiązaniem byłoby również powstanie informacji turystycznej, wydawanie folderów turystycznych. Powiat makowski wydał już 2 foldery, w których zawarta są informacje i fotografie obiektów zabytkowych z terenu powiatu makowskiego. Ponadto na stronie internetowej powiatu makowskiego www.powiat-makowski.pl można zapoznać się z historią Powiatu Makowskiego, dziedzictwem kulturowym, wydarzeniami kulturalnymi i innymi istotnymi informacjami na temat naszego powiatu.

W celu rozpowszechnienia tematyki ochrony i opieki nad zabytkami dobrym rozwiązaniem byłoby prowadzenie edukacji regionalnej, polegającej np. na zorganizowaniu zajęć dodatkowych w poszczególnych szkołach. Na zajęciach tych dzieci i młodzież zapoznawana byłaby z problemem powstawania zagrożeń dla zabytków i możliwości zapobiegania nim. Podczas tych zajęć dzieci i młodzież zapoznawana byłaby z historią danego obiektu i jego wagą dla regionu.

Rozwinięcie i wprowadzenie w życie edukacji regionalnej wiąże się ponadto z rozwojem i wzbogacaniem warsztatu pracy nauczycieli.

Istotnym zadaniem staje się także weryfikacja i aktualizacja powiatowej ewidencji zabytków. Biorąc pod uwagę fakt, że powiatowa ewidencja zabytków tworzona jest na podstawie gminnej ewidencji, ważna staje się bieżąca aktualizacja ewidencji zabytków na poziomie gminnym. To na jej podstawie aktualizowana jest ewidencja powiatowa. Podczas takiej aktualizacji może ujawnić się konieczność wykreślenia obiektu, bądź wpisanie zabytku. W związku z tą aktualizacją należałoby ustalić formę wymiany

informacji i aktualizacji ewidencji zabytków pomiędzy powiatem makowskim,
a Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Ostrołęce.

IX. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Należy założyć, że wszystkie zadania określone w „Programie opieki nad zabytkami powiatu makowskiego na lata 2010-2013” będą mogły zostać zrealizowane poprzez prowadzenie następujących działań:

- a) powinna umocnić się współpraca pomiędzy Starostwem Powiatowym w Makowie Mazowieckim, urzędami gmin powiatu makowskiego, Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Ostrołęce oraz właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych,
- b) odpowiednie prowadzenia działań przez władze samorządowe – chodzi tu głównie o działania natury:
  - prawnej – tworzenie zgodnych z prawem planów zagospodarowania przestrzennego, ubieganie się o wpisanie do ewidencji zabytków nowych pozycji,
  - finansowej – dążenie do utrzymania obiektów zabytkowych w odpowiedniej formie, dbanie o należyte prowadzenie prac konserwatorskich, udzielanie dofinansowań na prace konserwatorskie,
  - prowadzenie działań edukacyjnych młodzieży na temat zabytków w naszym powiecie,
  - prowadzenie działań promujących dziedzictwo kulturowe regionu.
- c) ubieganie się o dotacje z funduszy Unii Europejskiej.

X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

„Program opieki nad zabytkami powiatu makowskiego na lata 2010-2013” jest zbiorem celów i zadań z tym związanych dla powiatu jako terytorium administracyjnego. W związku z tym środki finansowe na te cele nie ograniczają się wyłącznie do środków będących w dyspozycji powiatu. Możliwości finansowe z tym związane są naprawdę duże, tzn. dotyczą one zarówno środków będących w dyspozycji samego samorządu, jak również inne, np.:

- 1) środki budżetowe powiatu makowskiego,
- 2) środki budżetowe w poszczególnych gminach z powiatu makowskiego,
- 3) środki będące w dyspozycji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie Delegatura w Ostrołęce,
- 4) dotacje przyznawane przez samorząd województwa dla jednostek samorządu terytorialnego innych szczebli,
- 5) wszelkiego rodzaju dotacje, nagrody przyznawane przez samorząd województwa dla podmiotów nie należących do sektora finansów publicznych,
- 6) dochody własne instytucji kultury,
- 7) możliwość pozyskania środków finansowych od Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach prowadzonych programów ministerialnych,
- 8) istnieje możliwość uzyskania kredytu na inwestycje związane z zabytkami,
- 9) dotacje i fundusze celowe rządowych i pozarządowych programów pomocowych,
- 10) składki i zbiórki publiczne,
- 11) środki finansowe przekazywane przez osoby fizyczne,
- 12) fundusze Unii Europejskiej,
- 13) inne środki przewidziane prawem.

Dbanie o stan zabytków przez właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych zostało narzucone Ustawą z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Wspieranie zadań z zakresu ochrony zabytków jest możliwe dzięki środkom z budżetu państwa, takich jak: środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, środki Wojewody Mazowieckiego będące w dyspozycji Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Poza tym istnieje możliwość pozyskania środków specjalnych, które są również w gestii Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Te środki finansowe płyną z gier losowych i mogą być przeznaczone na wspieranie działań z zakresu ochrony polskiego dziedzictwa narodowego.

Jeśli chodzi o obiekty sakralne oprócz możliwości pozyskania środków finansowych z budżetu państwa i środków własnych parafii możliwe jest również otrzymanie funduszy z Funduszu Kościelnego. Fundusz ten działa w ramach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Podstawowym z celów w/w funduszu dofinansowanie remontów i konserwacji zabytkowych obiektów sakralnych. W szczególności środki można przeznaczyć na remonty stropów, dachów, ścian, osuszanie, odgrzybianie, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej i odgromowej. Ze środków finansowych Funduszu Kościelnego nie można natomiast przeprowadzić konserwacji ruchomych obiektów wyposażenia obiektów sakralnych. Istnieje również możliwość pozyskania środków z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, jest to jednak możliwe wyłącznie, jeśli chodzi o oryginalne i wyjątkowe projekty. Można za te środki przeprowadzić renowację zabytkowych ogrodów, parków, ale tylko tych, które wpisane są do rejestru zabytków oraz dofinansowanie publikacji związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ POWIAT MAKOWSKI ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW.

Jeśli powiat posiada środki finansowe na renowację obiektów zabytkowych to są one wprowadzane do uchwały budżetowej w każdym roku kalendarzowym. Skorzystanie z dotacji z powiatu na prowadzenie prac konserwatorskich jest uzależnione od posiadania tych środków w budżecie powiatu.

Możliwość skorzystania z dotacji na prace konserwatorskie określa Uchwała Nr XL/25306 Rady Powiatu w Makowie mazowieckim z dnia 28 września 2006r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, sposobu jej rozliczenia oraz sposobu kontroli wykonywania zleconego zadania.

Tryb postępowania o udzielenie dotacji na w/w prace stanowi załącznik do w/w uchwały. Określa on, że dotacja może być udzielona na dofinansowanie:

- 1) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku następującym po roku złożenia tego wniosku,
- 2) nakładów koniecznych na wykonywanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji.

Wniosek o udzielanie dotacji wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru, określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Dotacja na te prace może obejmować nakłady konieczne na:

- a) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- b) przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych,
- c) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- d) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- e) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- f) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- g) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- h) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- i) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- j) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- k) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- l) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- m) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- n) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,

- o) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- p) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15,
- q) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacja na tego rodzaju prace może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Łączna kwota dotacji udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o udzielenie dotacji zobowiązany jest złożyć do Zarządu Powiatu wnioski o udzielenie dotacji zawierających w szczególności:

- 1) imię, nazwisko, miejsce zamieszkania i adres wnioskodawcy lub nazwę, siedzibę i adres jednostki organizacyjnej będącej wnioskodawcą,
- 2) określenie organu, u którego wnioskodawca ubiega się o udzielenie dotacji,
- 3) rodzaj prac,
- 4) nazwę programu operacyjnego, jeżeli prace są lub będą realizowane w ramach tego programu,
- 5) określenie wysokości dotacji, o którą ubiega się wnioskodawca.

Ponadto do wniosku należy dołączyć takie dokumenty jak:

- akt prawny stanowiący podstawę powołania danego podmiotu (nie dotyczy to osób fizycznych),

- akt prawny wyznaczający osoby upoważnione do reprezentowania podmiotu,
- w przypadku podmiotów podlegających rejestracji – aktualny wypis z rejestru.

Złożony wniosek podlega zaopiniowaniu przez Komisję Budżetu i Finansów Rady Powiatu w Makowie Mazowieckim. Dotacja natomiast jest udzielana podmiotowi, którego wniosek został pozytywnie zaopiniowany przez w/w Komisję. Podstawa do udzielenia dotacji jest zawarcie umowy pomiędzy Powiatem a Wnioskodawcą. Umowa na udzielenie dofinansowania zawiera:

- a) zakres planowanych prac i termin ich realizacji,
- b) wysokość udzielonej dotacji oraz termin i tryb jej płatności,
- c) tryb kontroli wykonania umowy,
- d) sposób udzielenia dotacji,
- e) warunki i sposób zwrotu niewykorzystanej dotacji albo dotacji wykorzystanej niezgodnie z przeznaczeniem.

Umowa o udzielenie dotacji na prace przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku zawiera:

- 1) zakres wykonanych prac i termin ich wykonania,
- 2) wysokość dotacji oraz termin jej płatności,
- 3) tryb kontroli wykonania umowy,
- 4) sposób rozliczenia dotacji.

Powiat zastrzega sobie prawo kontroli wykorzystania dotacji, a w szczególności przysługuje mu prawo kontroli całości dokumentacji finansowo-księgowej związanej z wykorzystaniem dotacji. Podmiot podczas takiej kontroli jest zobowiązany udostępnić konkretną dokumentację oraz udzielić niezbędnych wyjaśnień, a także udostępnić dostęp do miejsc gdzie jest realizowane zadanie.

Po zakończeniu realizacji zadania Podmiot składa sprawozdanie podmiotowi udzielającemu dotację w ciągu 30 dni od dnia zakończenia realizacji zadania. Niezłożeni sprawozdania w terminie, wyłącza możliwość ponownego rozpatrzenia wniosku przez okres 2 lat. Rozliczenie dotacji powinno nastąpić w terminie 30 dni od zakończenia realizacji zadania, jednak nie później niż do dnia 31 grudnia roku, w którym była udzielona dotacja. Rozliczenia dotacji dokonuje się na podstawie przedkładanych rachunków lub faktur potwierdzających wykonanie zadania. Złożone sprawozdanie Zarząd Powiatu przedstawia Komisji Budżetu i Finansów i właściwej merytorycznej komisji Rady Powiatu.

XII. ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1
do Programu opieki nad zabytkami
powiatu makowskiego
na lata 2010-2013

REJESTR ZABYTKÓW Z TERENU POWIATU MAKOWSKIEGO					
Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Nr	Data wpisu
1.	Czerwonka	Czerwonka	Kościół Parafialny p.w. Św. Marii Magdaleny	A-471	07.07.1981r.
2.	Karniewo	Karniewo	Kościół Parafialny p.w. Wszystkich Świętych	A-93	08.12.1961r.
3.	Karniewo	Karniewo	Zespół podworski w skład którego wchodzi dwór, park i pozostałości średniowiecznego gródka	A-274	06.12.1993r.
4.	Krasnosielc	Krasnosielc	Kościół Parafialny p.w. św. Jana Kantego wraz z dzwonnica, kaplicą przedpogrzebową oraz bramą prowadzącą na cmentarz wraz z terenem cmentarza kościelnego	A-397	05.03.1962r.
5.	Krasnosielc	Drażdzewo	Drzewostan na terenie cmentarza przykościelnego	A-407	26.03.1962r.
6.	Krasnosielc	Krasnosielc	Najstarsza część cmentarza parafialnego	A-562	30.01.1986r.
7.	Miasto Maków Mazowiecki	Maków Mazowiecki	Kościół parafialny p. w. Bożego Ciała	A-387	26.01.1958r.
8.	Miasto Maków Mazowiecki	Maków Mazowiecki	Budynek dawnej łaźni miejskiej z 1922r.	A-591	01.06.1988r.

9.	Miasto Maków Mazowiecki	Maków Mazowiecki	Budynek dawnej bożnicy „Bet Hamidrasz”, ul. Zielony Rynek 5	A-592	14.06.1988r.
10.	Miasto Maków Mazowiecki	Maków Mazowiecki	Dawny Dom Kahałny, ul. Zielony Rynek 6	A-593	14.06.1988r.
11.	Miasto Maków Mazowiecki	Maków Mazowiecki	Łaźnia Żydowska ul. Przasnyska 19	A-594	30.06.1988r.
12.	Miasto Maków Mazowiecki	Maków Mazowiecki	Układ urbanistyczny Starego Miasta	A-595	30.06.1988r.
13.	Miasto Maków Mazowiecki	Maków Mazowiecki	Nawarstwienia kulturowe Starego Miasta	319	03.08.1992r.
14.	Miasto Maków Mazowiecki	Maków Mazowiecki	Układ przestrzenny Mławskiej Kolei Dojazdowej w mieście Makowie – układ torowiska w granicach działki nr 169	A-615	28.07.1995r.
15.	Młynarze	Sieluń	Kościół parafialny p.w. św. Stanisława Bpa	A-491	20.12.1982r.
16.	Płoniawy- Bramura	Węgrzynowo	Drewniany kościół parafialny p.w. św. Ducha	A-394	08.12.1961r.
17.	Płoniawy- Bramura	Płoniawy- Bramura	Kościół parafialny p.w. św. Stanisława Bpa wraz z dzwonnica	A-409	26.03.1962r.
18.	Płoniawy- Bramura	Płoniawy- Bramura	Kaplica grobowa Stanisława i Zofii Domaradzkich znajdująca się na cmentarzu parafialnym	251	30.01.1986r.
19.	Płoniawy- Bramura	Podoś	Kaplica filialna z k. XIX w. z parkiem	A-427	05.05.1962r.

20.	Płoniawy-Bramura	Suche	Dwór drewniany z I poł. XIX w. z parkiem	A-492	Dwór – 20.12.1982r. Park – 27.01.1984r.
21.	Płoniawy-Bramura	Szczuki	Dwór murowany ok. 1870r. z parkiem	A-493	Dwór – 05.01.1983r. Park – 08.07.1986r.
22.	Płoniawy-Bramura	Jaciążek	Park zabytkowy z XIXw.	A-506	27.01.1984r.
23.	Płoniawy – Bramura	Młodzianowo	Park zabytkowy z XIXw.	A-508	27.01.1984r.
24.	Płoniawy-Bramura	Węgrzynowo	Najstarsza część cmentarza parafialnego	A-535	30.01.1986r.
25.	Różan	Różan	Kościół parafialny p.w. św. Anny	A-386	25.01.1958r.
26.	Różan	Różan	Zespół fortów obronnych, carskich z okresu 1912r.	A-452	20.04.1978r.
27.	Różan	Różan	Kaplica grobowa z ok. 1880r.	A-480	12.12.1981r.
28.	Różan	Różan	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki	A-533	30.01.1986r.
29.	Sypniewo	Mamino	Wiatrak	A-408	26.03.1962r.
30.	Sypniewo	Gąsewo	Kaplica p.w. św. Wawrzyńca wraz z dzwonnica na cmentarzu parafialnym	A-424	12.04.1962r.
31.	Sypniewo	Glinki Stare	Park podworski z XIXw.	A-496	27.01.1984r.
32.	Sypniewo	Gąsewo	Dom Kultury z 1927r.	A-520	15.06.1984r.
33.	Sypniewo	Gąsewo	Drewniana plebania z 1862r.	A-528	03.07.1985r.

34.	Sypniewo	Gąsewo	Stara część cmentarza parafialnego	A-546	18.01.1986r.
35.	Sypniewo	Sypniewo	Grodzisko wczesnośredniowieczne	753	21.11.1969r.
36.	Sypniewo	Sypniewo	Zespół stanowisk archeologicznych: 1. Cmentarzysko z XII – XIII w. stanowisko nr 2, 2. Osada przyrodowa z XI – XII w. stanowisko nr 3	318	06.07.1992r.
37.	Szelków	Bazar	Osada wczesnośredniowieczna pochodząca z X – XII w.	292	30.11.1970r.
38.	Szelków	Magnuszew Mały	Park zabytkowy z XIX w.	A-523	10.09.1984r.
39.	Szelków	Szelków	Najstarsza część cmentarza parafialnego	A-537	24.01.1986r.
40.	Szelków	Szelków Nowy	Drobnoszlachecki dwór drewniany z poł. XIX w.	A-580	18.08.1986r.